

The effectiveness of teaching moral concepts in the family through storytelling on students' moral agency and moral sensitivity

Reza Mohammadzadeghan^{*}, Abolfazl Farid^{}**

Bagher Sardari^{*}**

Abstract

The present study was conducted with the aim of investigating the effectiveness of teaching moral concepts in the family through storytelling on the moral agency and moral sensitivity of students. The current research was a semi-experimental study with a pretest-posttest-follow-up design and a control group. The statistical population of the research included all female students of the first year of high school in Maku city in the of 2021-2022 academic year. From this population, 40 people were selected by random cluster sampling and randomly replaced in two experimental and control groups. Data collection tools included the Moral Agency Scale (MAS) and Moral Sensitivity Scale (ESSQ). Data analysis was done using repeated measures analysis of variance in SPSS version 26. The findings of the research showed that the teaching of moral concepts in the family through storytelling led to a significant difference between the groups in moral agency ($F=18.94$, $p=0.0001$, $\eta^2=0.333$) and moral sensitivity ($F=41.10$, $p=0.0001$, $\eta^2=0.520$) and this effect was stable in the one-month follow-up stage ($p\leq 0.01$). According to the findings, it can be suggested that teaching the moral concepts in the family through storytelling can play an important role in improving the moral performance of students.

^{*} PhD in Educational Psychology, Khoy Branch, Islamic Azad University, Khoy, Iran, Reza.moh1@gmail.com

^{**} Associate Professor of educational psychology, Faculty of Psychology & Educational Sciences, Azarbaijan Shahid Madani University, Tabriz, Iran (Corresponding Author), abolfazlfarid@gmail.com

^{***} Assistant Professor of educational science, Khoy Branch, Islamic Azad University, Khoy, Iran, Sardary1152bagher@gmail.com

Keywords: teaching moral concepts, storytelling, moral agency, moral sensitivity.

Introduction

The field of morality has significantly expanded in recent decades, with the judgment-action gap emerging as one of its primary challenges. This gap occurs when individuals act contrary to moral values despite knowing the rightness or wrongness of their actions (DeTienne et al., 2021). Moral agency, as a key construct, describes the human capacity to make moral judgments and act according to social and personal values. According to Bandura's social cognitive theory, moral agency mediates the relationship between moral reasoning and action through self-regulation, encompassing behavior monitoring, moral evaluation, and emotional self-reaction (Myers, 2016). Moral sensitivity, another essential component of moral behavior, refers to the ability to perceive situations from a moral perspective and make appropriate decisions about the right course of action (Stephens, 2018). One effective method for teaching moral concepts is storytelling, which, due to its simplicity and appeal—especially for children and adolescents—has proven highly impactful in enhancing moral agency and moral sensitivity. Stories, by conveying moral messages, provide a foundation for deeper understanding of moral concepts and the development of cultural values. This approach, relying on empathy and understanding others' reactions, helps children internalize family and societal values (Lind, 2016). Research has shown that teaching moral concepts through storytelling can improve moral decision-making, moral judgment, and the development of traits such as responsibility, kindness, and patience. Given the increasing complexity and distortion of social and moral values in today's society, which lead to behavioral and social problems among children and adolescents, teaching moral concepts may contribute to enhancing their behavioral and social performance (Krauss & Rahiem, 2020). Thus, this study aimed to address the question: Does teaching moral concepts within families through storytelling improve students' moral agency and moral sensitivity?

Materials & Method

This study was conducted using a quasi-experimental design with a pretest-posttest-follow-up and a control group. The statistical population included first-grade female secondary school students in Maku city during the 2021–2022 academic year. A sample of 40 students was selected through cluster random sampling and assigned to experimental and control groups. The research instruments included the Ethical Sensitivity Scale Questionnaire (ESSQ) and the Moral Agency Scale (MAS), whose

313 Abstract

validity and reliability had been confirmed in previous studies. The experimental group participated in nine 60-minute sessions of family-based moral education through storytelling. Data were analyzed using repeated-measures ANOVA in SPSS version 26. Ethical considerations, including obtaining informed consent and maintaining confidentiality, were observed throughout all stages of the study.

Result & Discussion

This study aimed to evaluate the effectiveness of teaching moral concepts within families through storytelling on moral agency and moral sensitivity in first-grade female secondary school students in Maku. The findings indicated that storytelling-based moral education had a significant positive impact on enhancing students' moral agency and moral sensitivity, with this effect remaining stable in the one-month follow-up phase. Regarding moral agency, the method improved traits such as responsibility, forgiveness, and self-control, consistent with the findings of Hasanzadeh Viyayi and Navaei (2019), Pasupathi and Wainryb (2010), and Krauss and Rahiem (2020). In terms of moral sensitivity, the results showed enhancements in kindness, self-restraint, and fairness, aligning with the studies of Kim and Park (2019) and Koivula et al. (2020). These findings suggest that storytelling can effectively enhance adolescents' moral awareness and improve their social behaviors by creating an emotional and engaging environment. Additionally, this method provides moral role models and opportunities for imitation, helping adolescents develop a deeper understanding of their social and personal responsibilities. The study's limitations include its focus on female students and the use of convenience sampling. It is recommended that similar research be conducted with male students, across other educational levels, and using random sampling methods with long-term follow-ups. School counseling centers can adopt this approach to foster moral development and improve students' social functioning.

Conclusion

The results of the present study indicated that teaching moral concepts within the family through storytelling significantly improved students' moral agency and moral sensitivity, with these effects being sustained during the follow-up phase. These findings highlight the importance of using indirect educational methods, such as storytelling, to strengthen moral virtues, responsibility, and social skills in adolescents. Storytelling, as an effective tool, not only sparks adolescents' interest but also provides a foundation for the formation of moral role models and the enhancement of moral self-awareness. Additionally, teaching

moral concepts through this method can have widespread effects on improving social interactions, boosting self-esteem, and promoting optimal adaptation in adolescents' personal and social lives. Therefore, the use of this educational approach in school and family educational programs is highly recommended.

Bibliography

- Abbasi Asl, R., Hashemi, S., Firoozjaiyan, A. A., & Akbari, A. (2019). The factor structure and psychometric adequacy of the Persian version of the moral agency scale. *Journal of New Psychological Research*, 14(55), 158-139. [In Persian]
- Asad, M., & Moghtader, L. (2022). The effectiveness of storytelling targeted by the value of life (responsibility - Respect) and moral judgment schoolchildren. *Thinking and Children*, 13(1), 35-60. [In Persian]
- Bandura, A. (2018). Toward a Psychology of Human Agency: Pathways and Reflections. *Perspectives on Psychological Science*, 13(2), 130-136.
- Bereby-Meyer, Y., and Shalvi, S. (2015). Deliberate honesty. *Current Opinion in Psychology*, 6, 195-198.
- Betawi, A. (2020). Calling for character education: Promoting moral integrity in early childhood education in Jordan. *Early Child Development and Care*, 190(5), 738-749.
- Black, J. E. (2016). An Introduction to the Moral Agency Scale. *Social Psychology*, 47, 295-310.
- Borba, M. (2005). The step-by-step plan to building moral intelligence. *Nurturing Kids Heart& Souls*. National Educator Award, National council of Self-esteem: Jossey-Bass. 108-154.
- Cochran, E. A. (2021). Conceiving Autistic Moral Agency. *Journal of Disability & Religion*, 26 (2), 1-13.
- DeTienne, K. B., Ellertson, C. F., Ingerson, M. C., & Dudley, W. R. (2021). Moral development in business ethics: An examination and critique. *Journal of Business Ethics*, 170(3), 429-448.
- Dimitrieska, S., Stankovska, A., & Efremova, T. (2018). Artificial intelligence and marketing. *Entrepreneurship*, 6(2), 298-304.
- Dufva, T., & Dufva, M. (2016). Metaphors of code—Structuring and broadening the discussion on teaching children to code. *Thinking Skills and Creativity*, 22, 97-110.
- Emelin, D., Bras, R. L., Hwang, J. D., Forbes, M., & Choi, Y. (2020). Moral stories: Situated reasoning about norms, intents, actions, and their consequences. arXiv preprint arXiv:2012.15738.
- Esmacili Bagi, M., Bahajati Ardakani, F., Rezapour Mirsaleh, Y., & Niazi, S. (2017). The effectiveness of teaching moral concepts in the family through storytelling based on religious and Quranic stories on moral intelligence and emotional intelligence of adolescent girls. *Quarterly Journal of Women and Family Cultural Education*, 12(41), 22-7. [In Persian]
- Frei, A. (2013). Moral Classrooms, Moral Children: Creating a Constructivist Atmosphere in Early Education. *Childhood Education*, 89(6), 397-398.

315 Abstract

- Hassan Zadeh Veyayi, H., & Navayi, S. (2020). Investigating the effectiveness of storytelling on the development of social skills in second-grade elementary school students. *Poyesh Journal of Humanities Education*, 21, 71-62. [In Persian]
- Hiekkataipale, M. M., & Lämsä, A. M. (2019). (A) moral agents in organisations? The significance of ethical organisation culture for middle managers' exercise of moral agency in ethical problems. *Journal of Business Ethics*, 155(1), 147-161.
- Hunter, C., & Eder, D. (2010). The role of storytelling in understanding children's moral/ethic decision-making. *Multicultural Perspectives*, 12(4), 223-228.
- Huntsinger, J. R., & Ray, C. (2016). A flexible influence of affective feelings on creative and analytic performance. *Emotion*, 16(6), 826.
- Kahrizeh, M., Rezaian Faraji, H., & Zandi Poor, T. (2018). The impact of storytelling on moral intelligence and its components in first-grade female elementary school students. *Journal of Child Mental Health*, 5(2), 82-72. [In Persian]
- Kim, W. J., & Park, J. H. (2019). The effects of debate-based ethics education on the moral sensitivity and judgment of nursing students: A quasi-experimental study. *Nurse education today*, 83, 104200.
- Koivula, M., Turja, L., & Laakso, M. L. (2020). Using the storytelling method to hear children's perspectives and promote their social-emotional competence. *Journal of Early Intervention*, 42(2), 163-181.
- Krauss, S., & Rahiem, M. D. (2020). Moral Education through Dramatized Storytelling: Insights and Observations from Indonesian Kindergarten Teachers. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 19(3), 475-490.
- Lind, G. (2016). How to teach morality: promoting deliberation and discussion, reducing violence and deceit. Logos Verlag Berlin GmbH.
- Mayor, J., Salovey, P., & Caruso, D. R. (2004). Emotional intelligence: Theory, findings and implications. *Psychological inquiry*, 15(3), 197-215.
- Mitty, E. L. (2010). Ethical decision making. In: Foreman, MD, Milise, K, Fulmer, TT (eds) *Critical Care Nursing of Older Adults: Best Practices*. New York, NY: Springer, pp. 303-314.
- Mohammadi Nasrabad, M., Alavi Langroudi, S. K., Zandvanyan, A., & Estebraghi, M. (2019). The effectiveness of teaching moral values (through storytelling and animation) on the development of social skills in preschool children. *Journal of Thinking and Children*, 10(2), 227-247. [In Persian]
- Mohammadi, M. (2019). *Designing a moral education program based on drama and evaluating its effectiveness on the moral sensitivity of elementary school students*. Master's thesis, University of Tehran. [In Persian]
- Mulder, L. B., & van Dijk, E. (2020). Moral rationalization contributes more strongly to escalation of unethical behavior among low moral identifiers than among high moral identifiers. *Frontiers in psychology*, 10, 2912.
- Myers, N. A. L. (2016). Recovery stories: An anthropological exploration of moral agency in stories of mental health recovery. *Transcultural Psychiatry*, 53(4), 427-444.

- Nair, S. M., Yusof, N. M., & Hong, S. C. (2014). Comparing the effects of the story telling method and the conventional method on the interest, motivation and achievement of Chinese primary school pupils. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116, 3989-3995.
- Narvaez, D. (2011). Neurobiology, moral education and moral self-authorship. In *Moral education and development* (pp. 31-43). Brill Sense.
- Nurdini, A., & Suparno, S. (2019). The Influence of Moral Stories on the Children's Giving. In *International Conference on Special and Inclusive Education (ICSIE 2018)* (pp. 320-324). Atlantis Press.
- Otrębski, W., & Sudoł, A. (2020). Development and validation of the Moral Sensitivity Inventory for people with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disabilities*, 1744629520962622.
- Pasupathi, M., & Wainryb, C. (2010). Developing moral agency through narrative. *Human Development*, 53(2), 55-80.
- Qian, L. (2020). Moral diversification and moral agency: contesting business ethics among Chinese e-commerce traders. *The Journal of Chinese Sociology*, 7(1), 1-20.
- Rahiem, M. D. (2021). Storytelling in early childhood education: Time to go digital. *International Journal of Child Care and Education Policy*, 15(1), 1-20.
- Reichlin, M. (2019). The moral agency argument against moral bioenhancement. *Topoi*, 38(1), 53-62.
- Roberts, F., Thomas, C. H., Novicevic, M. M., Ammeter, A., Garner, B., Johnson, P., et al. (2017). Integrated moral conviction theory of student cheating: an empirical test. *Journal of Management Education*, 42, 1052562917710686.
- Schinkel, A., & de Ruyter, D. J. (2017). Individual moral development and moral progress. *Ethical Theory and Moral Practice*, 20(1), 121-136.
- Shih, Y. H. (2021). Moral education in Taiwanese preschools: Importance, concepts, and methods. *Policy Futures in Education*, 14782103211040512.
- Stephens, J. M. (2018). Bridging the divide: the role of motivation and self-regulation in explaining the judgment-action gap related to academic dishonesty. *Frontiers in psychology*, 9, 246.
- Tanner, C., & Christen, M. (2014). Moral intelligence—A framework for understanding moral competences. In *Empirically informed ethics: Morality between facts and norms* (pp. 119-136).
- Tanner, C., Schmocker, D., Katsarov, J., & Christen, M. (2022). Educating moral sensitivity in business: An experimental study to evaluate the effectiveness of a serious moral game. *Computers & Education*, 178, 104381.
- Villegas de Posada, C., & Vargas-Trujillo, E. (2015). Moral reasoning and personal behavior: A meta-analytical review. *Review of General Psychology*, 19 (4), 408-524.
- Yari Ghali, B., & Khani Khosroshahi, M. (2020). Examining the effectiveness of teaching Quranic stories on the moral development of students. *Journal of Research in Islamic Education and Issues*, 48, 147-170. [In Persian]
- Zulfani, S. (2019). The Effective Moral Education on Early Childhood As an Effort Against Immoral Culture. *Jurnal of Obsesi*, 3(2), 561-569.

اثربخشی آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده به شیوه قصه‌گویی بر عاملیت اخلاقی و حساسیت اخلاقی دانش آموزان: پیگیری یک ماهه

رضا محمدزاده گان*

ابوالفضل فرید**، باقر سرداری***

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده به شیوه قصه‌گویی بر عاملیت اخلاقی و حساسیت اخلاقی دانش آموزان انجام شد. پژوهش حاضر از نوع مطالعات نیمه آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون-پیگیری و گروه کنترل بود. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش آموزان دختر دوره اول متوسطه شهر ماکو در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بود. از این جامعه، ۴۰ نفر به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی انتخاب و به تصادف در دو گروه آزمایش و کنترل جایگزین شدند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات شامل مقیاس‌های عاملیت اخلاقی (MAS) و حساسیت اخلاقی (ESSQ) بود. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از تحلیل واریانس با اندازه‌گیری مکرر در برنامه SPSS نسخه ۲۶ انجام شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده به شیوه قصه‌گویی منجر به تفاوت معنی‌دار بین گروه‌ها در عاملیت اخلاقی ($F=۱۸/۹۴, P=۰/۰۰۰۱, \eta^2=۰/۳۳۳$) و حساسیت اخلاقی ($F=۴۱/۱۰, P=۰/۰۰۰۱, \eta^2=۰/۵۲۰$) شده و این تاثیر در مرحله پیگیری یک‌ماهه نیز پایدار بوده است ($p \leq ۰/۰۱$). با توجه به یافته‌ها، می‌توان مطرح کرد که آموزش مفاهیم اخلاق در

* دکتری تخصصی روان‌شناسی تربیتی، واحد خوی، دانشگاه آزاد اسلامی، خوی، ایران، Reza.moh1@gmail.com

** دانشیار گروه روان‌شناسی تربیتی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران (نویسنده مسئول)، abolfazlfarid@gmail.com

*** استادیار گروه علوم تربیتی، واحد خوی، دانشگاه آزاد اسلامی، خوی، ایران، Sardary1152bagher@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۲۷، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۱۵، تاریخ چاپ: ۱۴۰۴/۰۸/۱۶

خانواده به شیوه قصه‌گویی مداخله می‌تواند نقش مهمی در بهبود عملکردهای اخلاقی دانش‌آموزان ایفا کند.

کلیدواژه‌ها: آموزش مفاهیم اخلاق، قصه‌گویی، عاملیت اخلاقی، حساسیت اخلاقی.

۱. مقدمه

حوزه اخلاق در چند دهه اخیر رشد قابل توجهی داشته است. یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های پیش روی این حوزه، شکاف اخلاقی قضاوت‌عمل است. شکاف اخلاقی قضاوت‌عمل، ناسازگاری است که افراد وقتی می‌دانند چه چیزی درست است اما کاری را که می‌دانند اشتباه است انجام می‌دهند، نشان می‌دهند. مدل رشد اخلاقی کولبرگ فاقد توضیح قانع‌کننده‌ای برای شکاف قضاوت‌عمل است (DeTienne et al. 2021). عاملیت اخلاقی یکی از سازه‌های مهمی است که برای رفع شکاف بین قضاوت‌عمل مطرح شده است. عاملیت اخلاقی مفهومی است که از طریق آن اخلاق‌شناسان تلاش می‌کنند تا دقیقاً بیان کنند که چگونه می‌توان گفت که انسان‌ها مسئول قضاوت‌های اخلاقی و پیروی از شخصیت‌های با فضیلت هستند (Cochran, 2021). بندورا (Bandura, 2018) عاملیت اخلاقی را به عنوان فرض کلی در جریان تصمیم‌گیری اخلاقی و توانایی عمل کردن براساس ارزش‌های شخصی و اجتماعی تعریف می‌کند. مایرز (Myers, 2016) یک عامل اخلاقی را به عنوان کسی توصیف می‌کند که می‌تواند پروژه‌های زندگی خود را به ثمر برساند و به روش‌های صمیمی و معنادار با دیگرانی که آنها را 'خوب' می‌بینند ارتباط برقرار کند.

نظریه شناختی اجتماعی بندورا (Bandura, 2018) پیشنهاد می‌کند که رابطه بین تفکر اخلاقی و رفتار از طریق اعمال خودتنظیمی و به طور خاص، مکانیسم عاملیت اخلاقی میانجی‌گری می‌شود. خودتنظیمی که مفهومی کلیدی با توجه به نظریه عاملیت اخلاقی است، شامل خودنظارتی رفتار، اعمال قضاوت اخلاقی در مورد درستی یا نادرستی رفتار بر حسب معیارهای شخصی و شرایط مربوطه و خودواکنشی عاطفی است (Qian, 2020). تحریم‌های اجتماعی خارجی (مانند انزوا و طرد کودک) و خودتحریمی‌های درونی (مانند تحقیر خود یا احساس گناه) نقش عمده‌ای در خودتنظیمی و عاملیت اخلاقی دارند (Reichlin, 2019). معیارهای اخلاقی شخصی در جریان فرآیند اجتماعی شدن فرد شکل می‌گیرد. بنابراین، واقعیت اجتماعی برای توسعه عاملیت اخلاقی مؤثر ضروری است. با این حال، محیط اجتماعی همچنین می‌تواند عدم مشارکت اخلاقی خودتنظیمی را فعال نموده و به عامل اخلاقی ضعیف

کمک کند (Hiekkataipale & Lämsä, 2019). عملکرد اخلاقی به جای استدلال انتزاعی بی‌علاقه، توسط خود واکنشی کنترل می‌شود. مکانیسم‌های خودتنظیمی حاکم بر رفتار اخلاقی وارد عمل نمی‌شوند مگر اینکه فعال شوند و مکانیسم‌های روانی-اجتماعی زیادی وجود دارد که توسط آن‌ها خودتحریمی‌های اخلاقی به طور انتخابی بر رفتار اخلاقی تأثیر می‌گذارند (Dimitrieska et al. 2018).

نظریه‌های متعددی درباره عملکرد اخلاقی ارائه شده است. گرچه با سازه‌های مختلف عملیاتی شده است، اما انگیزه و خودتنظیمی برای همه نظریه‌ها در تبیین یا پل زدن شکاف بین شناخت اخلاقی و عمل، محوری است (Roberts & et al, 2017). حساسیت اخلاقی از دیگر مفاهیمی است که به عنوان مؤلفه اساسی رفتار اخلاقی شناخته شده است. در دهه ۱۹۸۰، جیمز رست (James Rest) حساسیت اخلاقی را در مدل چهار مؤلفه اخلاقی خود (FCM) گنجانده. او استدلال کرد که اخلاق توسط چهار فرآیند اساسی تعیین می‌شود که علاوه بر حساسیت اخلاقی، قضاوت اخلاقی، انگیزه اخلاقی و شخصیت اخلاقی را شامل می‌شود (Stephens, 2018). مدل رست فرض می‌کند که عملکرد اخلاقی مؤثر شامل استفاده یکپارچه از چهار فرآیند حساسیت، قضاوت، انگیزه و عمل است (Bereby-Meyer & Shalvi, 2015). در این مدل، حساسیت اخلاقی به عنوان توانایی مشاهده موقعیت از نظر خیر اخلاقی و شر اخلاقی تعریف شده است. این توانایی فرد برای تصمیم‌گیری در مورد اینکه چه اقدامی باید در یک موقعیت خاص انجام شود و آگاهی از اینکه چگونه اقدامات خاص ممکن است بر افراد دیگر تأثیر بگذارد است. این نوعی درک از ظرایف اخلاقی یک موقعیت است (Mayor et al. 2014; Otrębski & Sudol, 2020).

یک فرد حساس اخلاقی باید آگاه باشد که در هر شرایطی، بیش از یک عمل ممکن است و هر رفتار ارزش اخلاقی متفاوتی خواهد داشت (از نظر اخلاقی «بهتر» یا «بدتر» خواهد بود). ثانیاً، او باید بداند که هر عملی پیامدهایی برای رفاه و انتظارات خود و سایر افراد دارد و این پیامدها نیز ممکن است از نظر اخلاقی خوب یا بد باشند (Schinkel, 2017 & de Ruyter). این آگاهی بر اساس مهارت تفسیر واکنش‌ها و احساسات دیگران، توانایی ایفای نقش‌های مختلف و نگرستن به چیزها از دیدگاه دیگران، و به رسمیت شناختن عقاید، نظرات، ارزش‌ها، باورها و نیازهایی که با ما متفاوت است، بنا شده است، به عبارت دیگر، نوعی همدلی است (Mitty, 2010). انتخاب کاملاً آگاهانه و مستقل از یک عمل زمانی آسانتر است که شخص از تأثیر یک رفتار معین بر دیگران آگاه باشد و بتواند موقعیت را به درستی تفسیر کند. این بدان

معناست که داشتن سطح بالایی از حساسیت اخلاقی شرط لازم و کافی برای رفتار اخلاقی مناسب است، به عبارتی، فرصتی برای اجتناب از تخلفات اخلاقی داده می شود (Mulder & van Dijk, 2020). حساسیت اخلاقی از عناصر شناختی (توانایی تشخیص مسائل اخلاقی) و عاطفی (واکنش و تجزیه و تحلیل مسائل از منظر عاطفی) تشکیل شده است که در یک زمینه اجتماعی قرار دارند. برخی از محققان استدلال می کنند که حساسیت اخلاقی پیش درآمدی ضروری برای قضاوت اخلاقی است (Tanner et al. 2022).

با دقت نظر بر اینکه مفاهیم اخلاقی قابل آموزش است، این نکته مطرح می شود که چگونه می توان این مفاهیم را به روش بهتری آموزش داد. انسانیت بدون اخلاق مانند دانش بدون شخصیت است. بنابراین باید به کودکان خردسال درس های اخلاقی آموخت (محمدی نصرآباد و همکاران، ۱۳۹۸). تربیت اخلاقی در اوایل کودکی، کودکان را برای آینده آماده می کند و ویژگی های کودکان خردسال را شکل می دهد (Zulfani, 2019). یکی از این روش ها که به علت عدم تکامل فرایندهای پیچیده شناختی در کودکان و نوجوانان استفاده می شود، آموزش به شیوه قصه گوئی است. این روش به علت راحت بودن درک آن و استفاده از تمثیلهای و استعاره ها در آن، اثر بهتری نسبت به آموزش مستقیم می تواند در کودکان و نوجوانان داشته باشد (Dufva & Dufva, 2016). از نظر اسماعیل بیگی، بهجتی اردکانی، رضاپور میرصالح و نیازی (۱۳۹۶) آموزش مفاهیم اخلاق شامل آموزش هایی در خصوص همدلی، احترام، تعهد و مسئولیت پذیری، مهربانی، خویشتن داری، صبر و بردباری در قالب مفاهیم اخلاقی به شیوه قصه گوئی تعریف می شود. برای کودکان، گوش دادن به داستان اغلب یک فعالیت مورد علاقه و سرگرم کننده است. همچنین، کودکان ارزش های خانواده را از سن سه تا ۱۵ سالگی درونی می کنند. روسو (Rousseau) این ایده را توضیح داد که کودکان از نظر اخلاقی خوب به دنیا می آیند و فقط باید فضایی برای ابراز خودانگیخته به آنها داده شود. بنابراین، داستان هایی با درس های اخلاقی را می توان برای پرانگیختن رفتار مطلوب و جلوگیری از رفتار نامطلوب مورد استفاده قرار داد (Betawi, 2021). مطالعات نشان می دهد که داستانها بر روی ناخودآگاه کار می کنند تا سازماندهی کودک را از جهان تسهیل کنند، تجربیات مختلفی را فراهم کنند و درک همدلانه را افزایش دهند (Lind, 2016).

داستانها که همیشه مملو از پیامدهای اخلاقی هستند، فراتر از انتقال اطلاعات صرف می شوند، زیرا به طور ظریف آنچه را که شنوندگان باید احساس و باور کنند، بیان می کنند (Huntsinger & Ray, 2016). آموزش مفاهیم اخلاق به شیوه طریق قصه گوئی می تواند ابزار

نیرومندی برای کسب مجموعه‌ای از باورها و ارزش‌ها در مورد درست و نادرست در خانواده تلقی شود (اسد و مقتدر، ۱۴۰۱). این مجموعه از باورها، نیت، نگرش‌ها و رفتارهای کودکان را نسبت به دیگران و محیطشان هدایت می‌کند (Villegas de Posada & Vargas-Trujillo, 2015; Shih, 2021). قصه‌گویی نقش مهمی در تحریک جنبه‌های رشد کودک دارد و روشی ایده‌آل برای آموزش درس‌های ارزشمند زندگی به کودکان است (Tanner & Christen, 2014; Nurdini, 2019). داستان‌های اخلاقی وسیله‌ای برای انتقال آموزه‌هایی درباره پیامدهای برخی رفتارها و تأکید بر رفتار با فضیلت هستند. از سنین پایین، کودکان با بسیاری از داستان‌های سنتی آشنا می‌شوند که به عنوان ابزاری برای انتقال ارزش‌های فرهنگی عمل می‌کنند. با خواندن داستان‌های اخلاقی، کودک می‌آموزد که چقدر مهم است که با فضیلت 'زندگی' کند و درک عمیق‌تری از زندگی اخلاقی به دست آورد (Rahiem, 2021; Frei, 2013). داستان‌ها چارچوبی مفهومی برای تفکر فراهم می‌کنند که به کودکان اجازه می‌دهد تجربیات را در یک کل شکل دهند که بتوانند آن را درک کنند. داستان‌ها به آنها اجازه می‌دهد تا تجربیات را به صورت ذهنی ترسیم کرده و بتوانند ماهیت پیام داستان را تقلید کنند (Emelin, et al. 2020).

هانتر و ادر (Hunter & Eder, 2010) خاطر نشان می‌کنند که فرآیند داستان‌گویی را می‌توان به عنوان یک مؤلفه اصلی برای درک چگونگی درک و استدلال دانش‌آموزان در مورد ابهامات اخلاقی در نظر گرفت. یافته‌ها نشان می‌دهد که چگونه داستان‌سرایی فرصتی را برای معلمان فراهم می‌کند تا پیچیدگی دنیای اخلاقی کودک خاص را درک کنند. همچنین داستان‌گویی باعث می‌شود تا درک اخلاقی ساده‌گرایانه کودکان به چالش کشیده شود و تصمیم‌گیری اخلاقی روزانه آنها را تسهیل می‌کند. تحقیقات انجام شده اشاره کردند که آموزش مفاهیم اخلاقی در قالب داستان می‌تواند نقش قابل توجهی در بهبود فرایندهای اخلاقی و بویژه عاملیت اخلاقی و حساسیت نسبت به مسائل اخلاقی داشته باشد (حسن زاده ویائی و نوایی، ۱۳۹۹؛ Pasupathi & Wainryb, 2010؛ یاری قلی و خانی خسروشاهی، ۱۳۹۹؛ Koivula et al. 2020؛ کهریزه، رضاییان فرجی و زندی پور، ۱۳۹۷). در این رابطه، اسماعیل بیگی و همکاران (۱۳۹۶) مفاهیم اخلاق در خانواده به شیوه قصه‌گویی بر اساس قصه‌های دینی و قرآنی در گروه آزمایش به افزایش هوش اخلاقی و هوش هیجانی منجر شده است. کرائوس و راهیم (Krauss & Rahiem, 2020) مطرح ساختند که آموزش اخلاقی به شیوه داستان‌سرایی نمایشی اثربخشی قابل توجهی بر رشد اخلاقی کودکان دارد. نیر، یوسف و هونگ (Nair, Yusof, & Hong, 2014) اشاره نمودند که داستان‌گویی اثرات مثبت و معنی‌داری بر بهبود یادگیری اخلاقی دانش

آموزان دارد. کیم و پارک (Kim & Park, 2019) نیز خاطر نشان ساختند که آموزش اخلاق مناظره محور تاثیر معنی داری بر ارتقای قضاوت اخلاقی و توانایی تصمیم‌گیری اخلاقی دارد. با توجه به پیچیده تر شدن و انحراف ارزشهای اجتماعی و اخلاقی در جامعه امروز و در نتیجه ایجاد مشکلات رفتاری و اجتماعی در کودکان و نوجوانان، آموزش مفاهیم اخلاقی شاید بتواند به ارتقای عملکرد رفتاری و اجتماعی‌شان کمک کند. بنابراین، این پژوهش با هدف پاسخ به این سوال انجام شد که آیا آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده به شیوه قصه‌گویی بر عاملیت اخلاقی و حساسیت اخلاقی دانش آموزان اثربخش است؟

۲. روش‌شناسی

پژوهش حاضر از نوع مطالعات نیمه آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون-پیگیری و گروه کنترل بود. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش آموزان دختر دوره اول متوسطه شهر ماکو در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بود. صاحب‌نظران حجم نمونه پژوهش برای تحقیقات نیمه آزمایشی را ۱۵ نفر برای هر گروه پیشنهاد کرده‌اند. بنابراین، نمونه‌ای به حجم ۴۰ نفر به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی انتخاب و به تصادف در دو گروه آزمایش و کنترل جایگزین شد. نحوه انتخاب نمونه آماری بدین صورت بود که ابتدا از بین مدارس متوسطه اول شهر ماکو یک مدرسه و سپس دو کلاس پایه دوم به تصادف انتخاب شده و ۲۰ نفر از دانش آموزان یکی از کلاس‌ها به عنوان گروه آزمایش و ۲۰ نفر از دانش آموزان کلاس دیگر نیز به عنوان گروه کنترل در نظر گرفته شدند. ملاک‌های ورود به مطالعه شامل داشتن رضایت آگاهانه و جنسیت دختر بود. ملاک‌های خروج نیز شامل عدم تمایل به همکاری در هر مرحله از تحقیق، دو جلسه غیبت متوالی از جلسات آموزشی بود. روند جمع‌آوری نمونه‌های پژوهش بدین صورت بود که پس از اخذ مجوز لازم برای اجرای پژوهش، به مدارس انتخاب شده مراجعه شد. در ادامه به کلاس‌های انتخاب شده مراجعه شده و با هماهنگی معلم مقیاس‌های حساسیت اخلاقی (ESSQ) و عاملیت اخلاقی (MAS) در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون تکمیل شد. همچنین گروه آزمایش طی ۹ جلسه ۶۰ دقیقه‌ای آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده به شیوه قصه‌گویی را دریافت نمودند. برای رعایت اخلاق پژوهشی ابتدا به تمام شرکت‌کنندگان گفته شد که مشارکت در این پژوهش کاملاً اختیاری است و آنها در هر مرحله از تحقیق در صورتی که تمایلی به ادامه همکاری نداشته باشند می‌توانند از روند تحقیق خارج شوند، همچنین اشاره شد که اطلاعات بدست آمده از شرکت‌کنندگان محرمانه بوده و نتایج به

صورت گروهی تجزیه و تحلیل می‌شوند. برای هر یک از شرکت‌کنندگان کدی در نظر گرفته شده بود و نیازی به نوشتن اسم و فامیلی در برگه‌های پرسشنامه نبود. در نهایت از تمامی شرکت‌کنندگان رضایت آگاهانه به صورت کتبی اخذ شد. با توجه به این که در پژوهش حاضر مرحله پیگیری یک ماهه وجود داشت تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از تحلیل واریانس با اندازه‌گیری مکرر در برنامه SPSS نسخه ۲۶ انجام شد. برای جمع‌آوری داده‌ها از ابزارهای زیر استفاده شد:

۱. مقیاس حساسیت اخلاقی (ESSQ): مقیاس حساسیت اخلاق بر مبنای تحقیقات نارواژ

(Narvaez, 2011) در مورد حساسیت اخلاقی ساخته شده و توسط محمدی (۱۳۹۸) در ایران ترجمه و هنجاریابی شده است. هدف اصلی آن اندازه‌گیری جهت‌گیری دانش‌آموزان در مورد مسائل اخلاقی است. این آزمون ۲۶ گویه دارد. نحوه نمره‌گذاری مقیاس بصورت طیف لیکرت پنج درجه‌ای از یک (کاملاً مخالف) تا پنج (کاملاً موافق) می‌باشد (محمدی، ۱۳۹۸). حداقل و حداکثر نمره این آزمون در دامنه‌ای از ۲۶ تا ۱۳۰ می‌باشد. نمرات بالا در این مقیاس حاکی از حساسیت اخلاقی بالا است. محمدی (۱۳۹۸) در پژوهشی با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی روایی سازه مقیاس و با استفاده از تحلیل عاملی تاییدی ساختار ۷ عاملی مقیاس را تایید نمود. همچنین پایایی کل مقیاس را ۰/۹۷/۵ و پایایی خرده‌مقیاس‌های آن را در دامنه‌ای ۰/۸۳ تا ۰/۹۳ بدست آورد.

۲. مقیاس عاملیت اخلاقی (MAS): مقیاس عاملیت اخلاقی یک مقیاس ۱۳ گویه‌ای است

که توسط بلک (Black, 2016) برای سنجش عاملیت اخلاقی طراحی و تدوین شده و کفایت روانسنجی آن در ایران توسط عباسی اصل و همکاران (۱۳۹۸) بررسی شده است. نمره‌گذاری مقیاس بر روی طیفی از یک (کاملاً مخالف) تا پنج (کاملاً موافق) انجام می‌گیرد و بنابراین حداقل نمره‌ای که یک فرد در مقیاس عاملیت اخلاقی می‌گیرد برابر با ۱۳ و حداکثر نمره‌ای که می‌تواند بگیرد برابر با ۶۵ است. نمره‌گذاری تمام سؤالات به غیر از سؤالات ۵، ۷، ۱۱ و ۱۳ به صورت مستقیم می‌باشد و تنها سؤالات ذکر شده به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. بلک (۲۰۱۶) در پژوهشی ساختار عاملی مقیاس را با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی و تاییدی مطلوب ارزیابی نمود و پایایی مقیاس را از طریق آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۸۰ گزارش کرد. همچنین برای بررسی پایایی بازآزمایی مقیاس، ۱۲ روز بعد از اجرای اولیه، مقیاس برای بار دوم

روی ۹۰ نفر از شرکت کنندگان تست شد که همبستگی داده های اولیه و داده های بدست آمده از اجرای دوم ۰/۶۹ بدست آمد (Black, 2016). عباسی و همکاران (۱۳۹۸) نتایج ساختاری مقیاس را با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی با واریانس تبیین شده ۴۳/۱۵ درصد و همچنین ساختار عاملی مقیاس را با استفاده از تحلیل عاملی تاییدی با ریشه مربعات خطای برآورد ۰/۰۶۴ مورد تایید قرار داد. همچنین پایایی مقیاس را با استفاده از آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۵۳ گزارش نمودند.

۳. آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده به شیوه قصه گوئی: محتوای آموزشی جلسات آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده با الگو گیری از پیشینه پژوهشی انجام شده در رابطه با مفاهیم اخلاقی بوربا (Borba, 2005) توسط اسماعیل بیگی و همکاران (۱۳۹۶) تهیه شده و در طی ۹ جلسه ۶۰ دقیقه ای اجرا شد، خلاصه ای از جلسات این مداخله در جدول ۱، ارائه شده است.

جدول ۱. خلاصه آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده به شیوه قصه گوئی

جلسه	محتوا
جلسه اول	معارفه، بیان قوانین گروه، آموزش مهارت‌های همدلی برای درک بهتر مشکلات یکدیگر، ایجاد صمیمیت از طریق بحث متقابل بین شرکت کنندگان، تبیین اهداف برنامه آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده.
جلسه دوم: صبر و بردباری	آشنایی با اهمیت و ضرورت این فضیلت اخلاقی در روابط بین اعضای خانواده، مقایسه خانواده صبور با خانواده منفعل و پرخاشگر، بحث در مورد پیامدهای مثبت رفتار صبورانه و پیامد منفی رفتار پرخاشگرانه در خانواده؛ شیوه اجرا: ارائه قصه ایوب پیامبر، بیان ویژگیهای خانواده ایوب، بررسی نتایج صبر ایوب در ارتباط با مشکلات و اتفاقاتی که خود و اعضای خانواده اش با آن روبه رو می شوند، ارائه الگویی بر اساس صبر ایوب در رویارویی با مشکلات خانوادگی و بحث درباره آن؛ بازخورد و بحث در مورد جلسه، ارائه تکلیف.
جلسه سوم: خویشترن داری	بررسی تکلیف جلسه قبل، محتوای جلسه: توضیح و شناسایی مصداق خویشترن داری در خانواده، آشنایی با فواید مثبت آن در زندگی خانوادگی، بیان روش های ایستادگی در برابر وسوسه ها، بحث در مورد پیامدهای مثبت و منفی خود کنترلی اعضای خانواده؛ شیوه اجرا: ارائه قصه یوسف و زلیخا، بیان ویژگیهای شخصیتی یوسف و زلیخا، بررسی نقش خویشترن داری و مقاومت یوسف در برابر اغواگری های زلیخا، ارائه الگویی بر اساس داستان یوسف در رویارویی با موقعیت های وسوسه انگیز؛ بازخورد و بحث در مورد جلسه، ارائه تکلیف.
جلسه چهارم: انصاف و عدالت	بررسی تکلیف جلسه قبل، محتوای جلسه: معرفی مصداق های انصاف در خانواده، روشهای ایجاد و تقویت آن بین اعضا، مقابله با پیشداوری و احترام به تفاوت‌های فردی؛ شیوه اجرا: ارائه قصه یوسف و برخورد عادلانه او با برادران، بررسی نقش رفتار منصفانه یوسف بعد از حکومت

اثربخشی آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده ... (رضا محمدرزاده‌گان و دیگران) ۳۲۵

جلسه	محتوا
	بافتن او نسبت به برادران، ارائه الگویی بر اساس رفتار عادلانه و برادرانه یوسف با برادران خطا کارش که بسیار او را آزرده بودند؛ بازخورد و بحث در مورد جلسه، ارائه تکلیف.
جلسه پنجم: احترام و تکریم	بررسی تکلیف جلسه قبل، محتوای جلسه: معرفی مصداق های احترام در خانواده، پیامدهای نبود احترام بین اعضای خانواده، ارزیابی شیوه های بی احترامی در خانواده، روشهای ایجاد و تقویت آن در خانواده؛ شیوه اجرا ارائه قصه اسماعیل و رفتار احترام آمیز او با والدینش، ارائه الگویی بر اساس رفتار اسماعیل در حفظ احترام به پدرش و عدم سرپیچی از فرمان الهی؛ بازخورد و بحث در مورد جلسه، ارائه تکلیف.
جلسه ششم: صداقت و درستکاری	بررسی تکلیف جلسه قبل، محتوای جلسه تعریف صداقت و درستکاری و اهمیت آن در رفتار اعضای خانواده، بیان مصداقهای دروغگویی؛ شیوه اجرا: ارائه قصه مریم، بررسی نقش صداقت و درستکاری مریم در رفتار و گفتار و اعتقادات، عدم مقابله به مثل در برابر تهمت ها و ناسپاسی دیگران، ارائه الگویی بر اساس قصه مریم در مورد ضرورت صداقت و درستکاری، حتی در مواقعی که نفع فرد در آن نباشد؛ بازخورد و بحث در مورد جلسه، ارائه تکلیف.
جلسه هفتم: محبت و مهربانی	بررسی تکلیف جلسه قبل، محتوای جلسه آموزشی، تعریف مهربانی، مصداقهای رفتار مهربانانه در خانواده، پیامدهای مثبت و منفی نامهربانی بین اعضای خانواده، روشهای ایجاد و تقویت آن در خانواده؛ شیوه اجرا: ارائه قصه هاجر و نوزادش اسماعیل در صفا و مروه، ارائه الگویی از محبت و عاطفه مادر به فرزند؛ بازخورد و بحث در مورد جلسه، ارائه تکلیف.
جلسه هشتم: وجدان	بررسی تکلیف جلسه قبل، محتوای جلسه: شامل ضرورت این قضیت در خانواده و تأثیر آن در روابط بین اعضای خانواده، مقایسه رفتارهای فرد با وجدان و بی وجدان، مسئولیت پذیری در برابر رفتارهای خود و دیگر اعضای خانواده، شیوه اجرا: ارائه قصه یوسف و ماجرای حسادت برادران، ارائه الگوی شکست خورده حسادت، توجه به پیامد حسادت برادران یوسف و بحث درباره خیر خواهی نسبت به دیگران، بازخورد و بحث در مورد جلسه، ارائه تکلیف.
جلسه نهم: مرور و جمع بندی	بررسی تکلیف جلسه قبل، تشخیص و موارد به کارگیری مفاهیم اخلاق در خانواده، روشهای ایجاد و تقویت این فضایل، مرور تمام جلسات به همراه بحث و تبادل نظر، چگونگی تداوم موارد یاد گرفته شده با استفاده از الگوگیری از شخصیت های ارائه شده در قصه ها، در زندگی فردی و اجتماعی و انتقال آن به خانواده، پاسخ به سؤالات، بازخورد و بحث در مورد برنامه آموزشی.

۳. یافته‌ها

در این مطالعه، میانگین سنی برای گروه آزمایش ۱۳/۶۵، برای گروه کنترل ۱۳/۶۰ و میانگین سنی کل شرکت کنندگان ۱۳/۶۳ بود. از نظر پایه تحصیلی، ۲۲/۵ درصد از شرکت کنندگان در پایه هفتم، ۵۷/۵ درصد در پایه هشتم و ۲۰ درصد نیز در پایه نهم بودند. میانگین بهره هوشی برای گروه آزمایش ۱۰۶ و برای گروه کنترل ۱۰۷/۵ بود.

جدول ۲. آماره های توصیفی عاملیت اخلاقی و حساسیت اخلاقی

متغیرها	گروه	مرحله	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار	آماره z	معنی داری
عاملیت اخلاقی	آزمایش	پیش آزمون	۲۶	۴۶	۳۶/۵۰	۵/۰۴	۰/۹۸۶	۰/۹۸۷
		پس آزمون	۳۰	۵۱	۴۱/۷۰	۴/۹۳	۰/۹۸۱	۰/۹۴۹
		پیگیری	۳۳	۵۰	۴۰/۸۰	۴/۱۸	۰/۹۷۲	۰/۸۰۰
	کنترل	پیش آزمون	۲۷	۴۸	۳۵/۴۵	۶/۰۶	۰/۹۳۹	۰/۲۳۰
		پس آزمون	۲۶	۵۰	۳۶/۳۵	۶/۸۵	۰/۹۵۶	۰/۴۶۹
		پیگیری	۲۵	۵۲	۳۶/۸۵	۷/۱۵	۰/۹۷۳	۰/۸۱۸
حساسیت اخلاقی	آزمایش	پیش آزمون	۵۵	۸۳	۶۷/۸۵	۸/۰۹	۰/۹۶۵	۰/۶۵۲
		پس آزمون	۶۴	۸۶	۷۴/۵۰	۶/۶۰	۰/۹۴۲	۰/۲۶۳
		پیگیری	۶۴	۸۸	۷۴/۰۵	۶/۸۵	۰/۹۶۴	۰/۴۲۶
	کنترل	پیش آزمون	۵۸	۸۱	۶۸/۸۰	۷/۴۹	۰/۹۳۳	۰/۱۷۵
		پس آزمون	۵۵	۸۱	۶۹/۷۵	۷/۵۶	۰/۹۵۴	۰/۴۲۸
		پیگیری	۵۵	۸۱	۶۹/۱۵	۷/۴۳	۰/۹۶۷	۰/۶۸۱

با توجه به جدول ۲، در هر دو متغیر عاملیت اخلاقی و حساسیت اخلاقی میانگین مراحل پس آزمون و پیگیری شرکت کنندگان گروه آزمایش نسبت به پیش آزمون تغییر یافته است، اما، در گروه کنترل، تغییرات قابل توجهی وجود ندارد. نتایج آزمون شاپیرو-ویلک نیز حاکی از نرمال بودن توزیع داده ها برای متغیرهای پژوهش در مراحل پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری بود ($p \geq 0/05$). جهت بررسی پیش فرض همگنی واریانس از آزمون لون استفاده شد که نتایج آن برای عاملیت اخلاقی در مراحل پیش آزمون ($F=0/355, P=0/555$)، پس آزمون ($0/133$)، و پیگیری ($F=2/354, P=0/563$) و حساسیت اخلاقی در مراحل پیش آزمون ($F=0/003, P=0/958$)، پس آزمون ($F=0/493, P=0/487$) و پیگیری ($0/639$)، برقرار بود. ($F=0/224, P=$

جدول ۳. نتایج آزمون کروییت موچلی و آزمون M باکس برای متغیرها

متغیر	اثر درون آزمودنی	موتخلی W	F ²	معنی داری	گرین هاوز کپسیر	هوبن-فلدن	A ₁ / A ₂	آزمون M باکس	
								M باکس	F
عاملیت اخلاقی	عامل	۰/۷۱۶	۱۲/۳۶	۰/۰۰۲	۰/۷۷۸	۰/۸۲۷	۰/۵۰۰	۸/۹۷	۱/۲۵
حساسیت اخلاقی	عامل	۰/۷۹۱	۸/۶۶	۰/۰۱۳	۰/۸۲۷	۰/۸۸۳	۰/۵۰۰	۷/۶۶	۱/۱۷

*عامل: مراحل پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری

با توجه به جدول ۳، آماره موچلی برای اثر عامل (پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری) در عاملیت اخلاقی و حساسیت اخلاقی معنی دار است ($p \geq 0/05$). بنابراین برای گزارش نتایج اثرات درون گروهی از اصلاحیه اسپیلون هوبن-فلت (به دلیل بالا بودن مقدار اسپیلون از ۰/۷۵) استفاده شد. همچنین، نتایج آزمون M باکس در جدول ۳، نشان داد که پیش فرض همگنی ماتریس های واریانس-کوواریانس برای عاملیت اخلاقی و حساسیت اخلاقی برقرار است. نتایج آزمون های چند متغیری نشان داد که آزمون لامبدای ویلکز برای اثر عامل عاملیت اخلاقی ($F=0/742, P=0/0001, \eta^2=0/698$) و حساسیت اخلاقی ($F=0/302, P=0/0001, \eta^2=0/618$) معنی دار است. این نتیجه حاکی از این است که بدون در نظر گرفتن گروه حداقل از نظر یکی از مراحل پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری عاملیت اخلاقی به میزان ۷۴ درصد و در حساسیت اخلاقی به میزان ۷۰ درصد تفاوت معنی داری وجود دارد. همچنین، آزمون لامبدای ویلکز برای اثر تعاملی گروه و عامل در عاملیت اخلاقی ($F=0/388, P=0/0001, \eta^2=0/591$) و حساسیت اخلاقی ($F=0/402, P=0/0001, \eta^2=0/591$) معنی دار است. این نتیجه حاکی از این است که حداقل از نظر یکی از مراحل پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری عاملیت اخلاقی و حساسیت اخلاقی در دو گروه آزمایش و کنترل تفاوت معناداری وجود دارد و نشان دهنده آن است که ۶۲ درصد از تفاوت مشاهده شده بین گروه ها در میانگین مراحل عاملیت اخلاقی و همچنین ۵۹ درصد از تفاوت مشاهده شده بین گروه ها در میانگین مراحل حساسیت اخلاقی ناشی از تاثیر آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده به شیوه قصه گویی است. این یافته نشان می دهد که آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده به شیوه قصه گویی بر عاملیت اخلاقی و حساسیت اخلاقی آزمودن های گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل در مراحل پس آزمون و پیگیری موثر است.

جدول ۴. نتایج اثرات اصلی و تعاملی برای عاملیت اخلاقی و حساسیت اخلاقی

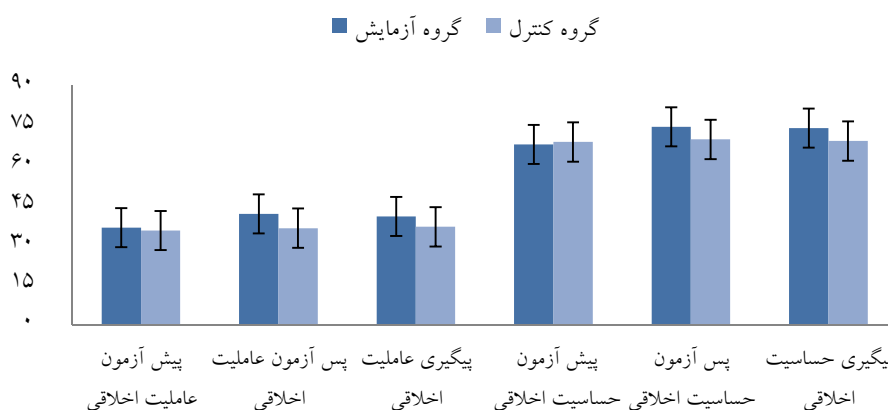
متغیرها	منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	معنی داری	اندازه اثر
عاملیت اخلاقی	عامل	۲۳۲/۸۶	۱/۶۵	۱۴۰/۸۳	۴۵/۸۶	۰/۰۰۰۱	۰/۵۴۷
	خطا	۱۹۲/۹۳	۶۲/۸۷	۳/۰۶			
	گروه	۳۵۷/۰۷	۱	۳۵۷/۰۷	۳/۷۵	۰/۰۶۰	۰/۰۹۰
	خطا	۳۶۱۷/۵۲	۳۸	۹۵/۱۹			
	عامل*گروه	۹۶/۲۰	۱/۶۵	۵۸/۱۴	۱۸/۹۴	۰/۰۰۰۱	۰/۳۳۳
	عامل	۳۳۹/۲۲	۱/۷۶	۱۹۲/۰۹	۶۲/۶۷	۰/۰۰۰۱	۰/۶۲۳
حساسیت اخلاقی	خطا	۲۰۵/۶۶	۶۷/۱۰	۳/۰۶			
	گروه	۲۵۲/۳۰	۱	۲۵۲/۳۰	۱/۶۱	۰/۲۱۲	۰/۰۴۱
	خطا	۵۹۶۰/۳۳	۳۸	۱۵۶/۸۵			
	عامل*گروه	۲۲۲/۴۵	۱/۷۶	۱۲۵/۹۷	۴۱/۱۰	۰/۰۰۰۱	۰/۵۲۰

چنانکه در جدول ۴، ملاحظه می‌گردد اثر عامل (مراحل پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری) برای عاملیت اخلاقی و حساسیت اخلاقی معنی دار است ($p \leq 0/01$). لذا، صرف نظر از گروه بین میانگین نمرات عاملیت اخلاقی و حساسیت اخلاقی در مراحل پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری تفاوت معنی داری وجود دارد. اثر گروه بر نمرات عاملیت اخلاقی و حساسیت اخلاقی معنی دار نیست ($p \geq 0/05$). بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که صرف نظر از مرحله اندازه‌گیری بین میانگین نمرات عاملیت اخلاقی و حساسیت اخلاقی گروه‌های آزمایش و کنترل تفاوت معنی داری وجود دارد. اثر تعاملی گروه و عامل برای عاملیت اخلاقی ($p \leq 0/01$) و حساسیت اخلاقی ($p \leq 0/01$) معنی دار است. بنابراین می‌توان بیان نمود که تفاوت میانگین نمرات عاملیت اخلاقی و حساسیت اخلاقی در مراحل پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری با توجه به سطوح متغیر گروه معنی دار است. میزان تاثیر برای عاملیت اخلاقی ۳۳ درصد و برای حساسیت اخلاقی ۵۲ درصد بود. با توجه به اینکه اثر تعاملی بین گروه و عامل درون گروهی معنادار بود برای بررسی اثرات بین گروهی با توجه به سطوح عامل درون گروهی در دو متغیر عاملیت اخلاقی و حساسیت اخلاقی از آزمون مقایسه زوجی بونفرونی استفاده شد که نتایج آن در جدول ۵، ارائه شده است.

جدول ۵. نتایج آزمون تعقیبی بونفرونی برای عاملیت اخلاقی و حساسیت اخلاقی

متغیر	مراحل (درون گروهی)	اختلاف میانگین	معنی داری	گروه (بین گروهی)	پس آزمون		پیگیری	
					اختلاف میانگین	معنی داری	اختلاف میانگین	معنی داری
تغییر در حساسیت اخلاقی	پیش-پس آزمون	* ۵/۲۰-	۰/۰۰۰۱	آزمایش-کنترل	۰/۰۰۷	۰/۱۷۷	* ۳/۹۵	۰/۰۳۹
	پیش-پیگیری	* ۴/۳۰-	۰/۰۰۰۱		۰/۰۰۷	۰/۱۷۷	* ۳/۹۵	۰/۰۳۹
	پس-پیگیری	۰/۹۰۰	۰/۰۶۸		۰/۰۰۷	۰/۱۷۷	* ۳/۹۵	۰/۰۳۹
تغییر در اخلاقی	پیش-پس آزمون	* ۶/۶۵-	۰/۰۰۰۱	آزمایش-کنترل	۰/۰۴۱	۰/۱۰۵	* ۴/۹۰	۰/۰۳۷
	پیش-پیگیری	* ۶/۲۰-	۰/۰۰۰۱		۰/۰۴۱	۰/۱۰۵	* ۴/۹۰	۰/۰۳۷
	پس-پیگیری	۰/۴۵۰	۰/۲۴۸		۰/۰۴۱	۰/۱۰۵	* ۴/۹۰	۰/۰۳۷

با توجه به جدول ۵، در متغیر عاملیت اخلاقی، بین پیش آزمون و پس آزمون و همچنین بین پیش آزمون و پیگیری تفاوت معنی داری از نظر آماری وجود دارد ($p \leq 0/01$)، اما بین پس آزمون و پیگیری تفاوت معنی داری وجود ندارد ($p > 0/05$). این یافته نشان می‌دهد که آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده به شیوه قصه‌گویی تاثیر معنی داری بر افزایش عاملیت اخلاقی در مراحل پس آزمون و پیگیری نسبت به پیش آزمون داشته است و این افزایش در مرحله پیگیری نیز پایدار بود. همچنین، در متغیر حساسیت اخلاقی نیز بین مراحل پیش آزمون و پس آزمون و بین پیش آزمون و پیگیری تفاوت معنی داری از نظر آماری وجود دارد ($p \leq 0/01$)، اما بین پس آزمون و پیگیری تفاوت معنی داری وجود ندارد ($p > 0/05$). این یافته نیز نشان می‌دهد که آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده به شیوه قصه‌گویی تاثیر معنی داری بر افزایش حساسیت اخلاقی در مراحل پس آزمون و پیگیری نسبت به پیش آزمون داشته و این افزایش در مرحله پیگیری نیز پایدار بود. همچنین، با توجه به نتایج جدول ۵، بین دو گروه آزمایش و کنترل در مراحل پس آزمون و پیگیری عاملیت اخلاقی و حساسیت اخلاقی تفاوت معنی داری وجود دارد ($p \leq 0/05$) و این امر حاکی از اثربخشی آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده به شیوه قصه‌گویی بر افزایش عاملیت اخلاقی و حساسیت اخلاقی در گروه آزمایش در مراحل پس آزمون و پیگیری نسبت به گروه کنترل است. شکل ۱، میانگین نمرات عاملیت اخلاقی و حساسیت اخلاقی را در مراحل پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری برای دو گروه آزمایش و کنترل نشان می‌دهد.

شکل ۱. تغییرات میانگین نمرات گروه آزمایش و کنترل در مراحل مختلف برای عاملیت اخلاقی و حساسیت اخلاقی

۴. بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده به شیوه قصه گویی بر عاملیت اخلاقی و حساسیت اخلاقی دانش آموزان انجام شد. یافته اول پژوهش نشان داد که آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده به شیوه قصه گویی منجر به تفاوت معنی دار بین گروه‌ها در عاملیت اخلاقی شده و این تاثیر در مرحله پیگیری یک ماه نیز پایدار بود. لذا، آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده به شیوه قصه گویی منجر به افزایش میانگین نمرات شرکت کنندگان گروه آزمایش در عاملیت اخلاقی در مقایسه با گروه کنترل شده است. از این رو می توان مطرح کرد که آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده به شیوه قصه گویی بر عاملیت اخلاقی دانش آموزان اثربخش است. در خصوص اثربخشی آموزش اخلاق بر عاملیت اخلاقی پژوهش های زیادی وجود ندارد، با این حال، این یافته با بخشی از یافته های حسن زاده ویائی و نوایی (۱۳۹۹)، پاسوپاتی و وینریب (Pasupathi & Wainryb, 2010)، هانتز و ادر (Hunter & Eder, 2010) و کرائوس و راهیم (Krauss & Rahiem, 2020) همسویی دارد. نتایج این تحقیقات همسو با یافته پژوهش حاکی از تاثیر قابل توجه آموزش اخلاق به شیوه داستان سرایی بر عاملیت اخلاقی دارد.

در تبیین این یافته می توان گفت که آموزش مفاهیم اخلاقی به زبان قصه باعث می شود که نوعی آگاهی اخلاقی در نوجوانان ایجاد شود که زمینه را برای عاملیت در امور فردی و

اجتماعی آنها فراهم می‌کند. نوجوانان پس از دریافت این آموزش‌ها سعی می‌کنند کارهایشان را با توجه به اصول اخلاقی انجام دهند، بهتر می‌توانند دیگران را درک کنند؛ توانایی گذشت و چشم‌پوشی از اشتباهات دیگران را دارند؛ حس مسئولیت‌پذیری بیشتری در برابر کارشان دارند و هم‌چنین توانایی روبه‌رو شدن با مشکلات و دردها، و چیره‌شدن بر آنها را پیدا می‌کنند (Frei, 2013). در مقابل، در شرایطی که چنین آموزش‌هایی ارائه نمی‌شود، نوجوانان عمدتاً از داشتن الگوی رفتاری مناسب و معیارهای اخلاقی صحیح، به دلیل کم‌تجربی بی‌بهره هستند و نتوانسته‌اند شیوه رفتار صحیح را بیاموزند (Tanner & Christen, 2014)؛ اما در نتیجه فراهم شدن موقعیت‌های آموزشی مناسب، می‌توانند الگوهای گذشته خود را تغییر دهند و کاستی‌ها و کمبودهای خود را در این زمینه به‌طور چشمگیری برطرف کنند (Villegas de Posada & Vargas-Trujillo, 2015). از آنجا که نوجوانان در مراحل از تحول قرار دارند که در تقلید و الگوبرداری توانایی بیشتری دارند، مناسب است برای ارائه مفاهیم اخلاقی از نمونه‌ها و سرمشق‌های اخلاقی به صورت قصه استفاده کنیم، با سبک و سیاقی که میل و رغبت آنان را برانگیزد. در قرآن و متون دینی، استفاده از الگو و اسوه به عنوان یکی از مهمترین روشهای تربیتی مطرح است که می‌توان با القای غیر مستقیم آن، شخصیت‌های مذهبی و دینی را به نوجوانان معرفی کرد تا بتوانند از آنها الگو بگیرند و رفتار خود را شکل دهند. قصه‌های قرآنی، دینی با فضای عاطفی و هیجانی خاص خود، زمینه را به صورت مناسب برای ایجاد تغییر و تحول بر مبنای رفتارهای ارزشی در فرد فراهم می‌آورند (Hunter & Eder, 2010). در جلسات آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده به فضیلت‌هایی مانند مهربانی، خویش‌داری و انصاف، مسئولیت‌پذیری، صداقت و درستکاری پرداخته می‌شود و نوجوانان با لزوم این فضایل در ارتباط با دیگران آشنا می‌شوند. رعایت هر یک از این فضایل به خودی خود سبب بهبود چشمگیر روابط اجتماعی و بویژه مسئولیت‌پذیری شخصی و در نهایت عاملیت اخلاقی در افراد می‌شود (Pasupathi & Wainryb, 2010). چنین فردی، هنگام ارتباط برقرار کردن با دیگران از تعامل با آنان دوری نمی‌کند؛ می‌تواند مشکلاتش را حل کند و به لحاظ اجتماعی فرد موفق‌تری باشد. بنابراین آموزش مفاهیم اخلاقی در نوجوانان می‌تواند موجب افزایش تعهد، ایجاد اعتماد، مسئولیت‌پذیری، و خویش‌داری بیشتر در آینده شود و به بهبود عاملیت اخلاقی در فرد بینجامد (Krauss & Rahiem, 2020).

یافته دوم پژوهش نشان داد که آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده به شیوه قصه‌گویی منجر به تفاوت معنی‌دار بین گروه‌ها در حساسیت اخلاقی شده است. لذا، آموزش مفاهیم اخلاق در

خانواده به شیوه قصه گویی منجر به افزایش میانگین نمرات شرکت کنندگان گروه آزمایش در حساسیت اخلاقی در مقایسه با گروه کنترل شده و این تاثیر در مرحله پیگیری یک ماهه نیز پایدار بوده است. از این رو می توان مطرح کرد که آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده به شیوه قصه گویی بر حساسیت اخلاقی دانش آموزان اثربخش است. در خصوص اثربخشی آموزش اخلاق بر حساسیت اخلاقی پژوهش های چندانی وجود ندارد، با این حال این یافته با بخشی از یافته های یاری قلی و خانی خسروشاهی (۱۳۹۹)، کویولا و همکاران (Koivula & et al, 2020)، کیم و پارک (Kim & Park, 2019)، کهریزه و همکاران (۱۳۹۷) و نیر و همکاران (Nair & et al, 2014) همسویی دارد. یافته های این پژوهشگران همسو با یافته این تحقیق حاکی از اثربخشی آموزش اخلاق به شیوه قصه گویی بر حساسیت اخلاقی کودکان و نوجوانان است. در تبیین این یافته می توان مطرح نمود بخش عمده ای از آموزش مفاهیم اخلاقی به مواردی همچون، خویشتن داری، احترام، انصاف، گذشت، محبت و مهربانی مرتبط است و ویژگی هایی را در فرد ایجاد و تقویت می کند که در نهایت به بهبود حساسیت اخلاقی در فرد منجر می گردد (Koivula & et al, 2020). با توجه به اینکه محدوده ای که حساسیت اخلاقی در آن مطرح می شود به ترمزهای اخلاقی نیاز دارد، آموزش مفاهیم اخلاقی به طور مستقیم و غیرمستقیم، باعث افزایش کنترل احساسات و هیجانات درونی فرد و ارتقا و بهبود آگاهی در مدیریت روابط میان فردی می گردد (Kim & Park, 2019). نوجوانانی که حساسیت اخلاقی خود را با آموزش ارتقا می دهند در برقراری ارتباط با دیگران موفق تر عمل می کنند؛ درک درستی از شناخت حالات هیجانی خود و دیگران دارند؛ به شیوه کارآمدتری بنا به موقعیت حالت های خلقی خود را تنظیم می کنند و در نتیجه سطوح بالاتری از عزت نفس را تجربه می کنند (Mayor & et al, 2004). ایجاد ظرفیت حساسیت اخلاقی از طریق آموزش مفاهیم اخلاقی به فرد این امکان را می دهد تا در برخورد با دیگران از خلق و خوی مثبت و سطح تحمل مورد نیاز استفاده کند تا بتواند به بهترین رفتار دست بزند و نهایتاً به سازگاری مطلوبی دست یابد؛ علاوه بر آن سبک زندگی خود را به گونه ای انتخاب کند که پیامدهای منفی کمتری را تجربه کند.

انجام پژوهش بر روی دانش آموزان دختر دوره اول متوسطه شهر ماکو از جمله محدودیت ها بود. پیشنهاد می شود پژوهش های دیگری بر روی دانش آموزان پسر و دانش آموزان سایر مقاطع تحصیلی جهت افزایش دامنه تعمیم پذیری یافته ها انجام شود. در این پژوهش از روش نمونه گیری در دسترس استفاده شد. پیشنهاد می شود در پژوهش های دیگر از روش های نمونه گیری تصادفی استفاده شود. انجام پیگیری کوتاه مدت یک ماهه نیز از

اثربخشی آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده ... (رضا محمدزاده‌گان و دیگران) ۳۳۳

جمله محدودیت‌ها بود. پیشنهاد می‌شود جهت تعیین تداوم اثرات درمانی، پژوهش‌هایی با دوره‌های پیگیری بلندمدت انجام شود. مراکز مشاوره تحصیلی مدارس می‌توانند از مداخله آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده به شیوه قصه‌گویی برای بهبود عملکردهای اخلاقی دانش‌آموزان بهره‌گیری کنند.

تشکر و قدردانی

از تمامی دانش‌آموزان شرکت‌کننده در پژوهش و تمامی عزیزانی که در اجرای این پژوهش یاری رسان بودند صمیمانه سپاسگزاری می‌شود.

کتابنامه

- اسد، مریم و مقتدر، لیلا. (۱۴۰۱). اثربخشی قصه‌گویی به روش هدفمند بر ارزش‌های زندگی (مسئولیت‌پذیری-احترام) و قضاوت اخلاقی کودکان دبستانی. *مجله تفکر و کودک*، ۱۳ (۱)، ۶۰-۳۷.
- اسماعیل بیگی، منیره؛ بهجتی اردکانی، فاطمه؛ رضاپور میرصالح، یاسر؛ و نیازی، شهریار (۱۳۹۶). اثربخشی آموزش مفاهیم اخلاق در خانواده به شیوه قصه‌گویی براساس قصه‌های دینی و قرآنی بر هوش اخلاقی و هوش هیجانی دختران نوجوان. *فصلنامه فرهنگی تربیتی زنان و خانواده*، ۱۲ (۴۱)، ۲۲-۷.
- حسن زاده ویائی، حسین؛ و نوایی، سمیه (۱۳۹۹). بررسی اثربخشی قصه‌گویی بر رشد مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان دوره دوم ابتدایی. *نشریه پویا در آموزش علوم انسانی دانشگاه فرهنگیان*، ۲۱، ۶۲-۷۱.
- عباسی اصل، رویا؛ هاشمی، سهیلا؛ فیروزجانیان، علی اصغر؛ و اکبری، عباس (۱۳۹۸). ساختار عاملی و کفایت روانسنجی نسخه فارسی عاملیت اخلاقی. *فصلنامه پژوهش‌های نوین روانشناختی*، ۱۴ (۵۵)، ۱۳۹-۱۵۸.
- کهریزه، مهناز؛ رضاییان فرجی، حمید؛ و زندی پور، طیبه (۱۳۹۷). تاثیر قصه‌گویی بر هوش اخلاقی و مولفه‌های آن در دانش‌آموزان دختر کلاس اول ابتدایی. *فصلنامه سلامت روان کودک*، ۵ (۲)، ۸۲-۷۲.
- محمدی نصرآباد، محدثه، علوی لنگرودی، سیدکاظم، زندوانیان، احمد و استبرقی، مهدیه. (۱۳۹۸). اثربخشی آموزش ارزش‌های اخلاقی (از طریق قصه‌گویی و پویانمایی) در رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی. *مجله تفکر و کودک*، ۱۰ (۲)، ۲۴۷-۲۲۷.
- محمدی، مینو (۱۳۹۸). *تهیه برنامه آموزشی اخلاق مبتنی بر نمایش و بررسی اثربخشی آن بر حساسیت اخلاقی دانش‌آموزان دبستانی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- یاری قلی، بهبود؛ و خانی خسروشاهی، مهدیه (۱۳۹۹). بررسی اثربخشی آموزش قصه‌های قرآنی بر رشد اخلاقی دانش‌آموزان. *فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی*، ۴۸، ۱۷۰-۱۴۷.

- Bandura, A. (2018). Toward a Psychology of Human Agency: Pathways and Reflections. *Perspectives on Psychological Science*, 13(2), 130–136.
- Bereby-Meyer, Y., and Shalvi, S. (2015). Deliberate honesty. *Current Opinion in Psychology*, 6, 195–198.
- Betawi, A. (2020). Calling for character education: Promoting moral integrity in early childhood education in Jordan. *Early Child Development and Care*, 190(5), 738–749.
- Black, J. E. (2016). An Introduction to the Moral Agency Scale. *Social Psychology*, 47, 295-310.
- Borba, M. (2005). The step-by-step plan to building moral intelligence. *Nurturing Kids Heart& Souls*. National Educator Award, National council of Self-esteem: Jossey-Bass. 108-154.
- Cochran, E. A. (2021). Conceiving Autistic Moral Agency. *Journal of Disability & Religion*, 26 (2), 1-13.
- DeTienne, K. B., Ellertson, C. F., Ingerson, M. C., & Dudley, W. R. (2021). Moral development in business ethics: An examination and critique. *Journal of Business Ethics*, 170(3), 429-448.
- Dimitrieska, S., Stankovska, A., & Efremova, T. (2018). Artificial intelligence and marketing. *Entrepreneurship*, 6(2), 298-304.
- Dufva, T., & Dufva, M. (2016). Metaphors of code—Structuring and broadening the discussion on teaching children to code. *Thinking Skills and Creativity*, 22, 97-110.
- Emelin, D., Bras, R. L., Hwang, J. D., Forbes, M., & Choi, Y. (2020). Moral stories: Situated reasoning about norms, intents, actions, and their consequences. *arXiv preprint arXiv:2012.15738*.
- Frei, A. (2013). Moral Classrooms, Moral Children: Creating a Constructivist Atmosphere in Early Education. *Childhood Education*, 89(6), 397-398.
- Hiekkataipale, M. M., & Lämsä, A. M. (2019). (A) moral agents in organisations? The significance of ethical organisation culture for middle managers' exercise of moral agency in ethical problems. *Journal of Business Ethics*, 155(1), 147-161.
- Hunter, C., & Eder, D. (2010). The role of storytelling in understanding children's moral/ethic decision-making. *Multicultural Perspectives*, 12(4), 223-228.
- Huntsinger, J. R., & Ray, C. (2016). A flexible influence of affective feelings on creative and analytic performance. *Emotion*, 16(6), 826.
- Kim, W. J., & Park, J. H. (2019). The effects of debate-based ethics education on the moral sensitivity and judgment of nursing students: A quasi-experimental study. *Nurse education today*, 83, 104200.
- Koivula, M., Turja, L., & Laakso, M. L. (2020). Using the storytelling method to hear children's perspectives and promote their social-emotional competence. *Journal of Early Intervention*, 42(2), 163-181.
- Krauss, S., & Rahiem, M. D. (2020). Moral Education through Dramatized Storytelling: Insights and Observations from Indonesian Kindergarten Teachers. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 19(3), 475-490.
- Lind, G. (2016). *How to teach morality: promoting deliberation and discussion, reducing violence and deceit*. Logos Verlag Berlin GmbH.

- Mayor, J., Salovey, P., & Caruso, D. R. (2004). Emotional intelligence: Theory, findings and implications. *Psychological inquiry*, 15(3), 197-215.
- Mitty, E. L. (2010). Ethical decision making. In: Foreman, MD, Milise, K, Fulmer, TT (eds) *Critical Care Nursing of Older Adults: Best Practices*. New York, NY: Springer, pp. 303-314.
- Mulder, L. B., & van Dijk, E. (2020). Moral rationalization contributes more strongly to escalation of unethical behavior among low moral identifiers than among high moral identifiers. *Frontiers in psychology*, 10, 2912.
- Myers, N. A. L. (2016). Recovery stories: An anthropological exploration of moral agency in stories of mental health recovery. *Transcultural Psychiatry*, 53(4), 427-444.
- Nair, S. M., Yusof, N. M., & Hong, S. C. (2014). Comparing the effects of the story telling method and the conventional method on the interest, motivation and achievement of Chinese primary school pupils. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116, 3989-3995.
- Narvaez, D. (2011). Neurobiology, moral education and moral self-authorship. In *Moral education and development* (pp. 31-43). Brill Sense.
- Nur dini, A., & Suparno, S. (2019). The Influence of Moral Stories on the Children's Giving. In *International Conference on Special and Inclusive Education (ICSIE 2018)* (pp. 320-324). Atlantis Press.
- Otrębski, W., & Sudoł, A. (2020). Development and validation of the Moral Sensitivity Inventory for people with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disabilities*, 1744629520962622.
- Pasupathi, M., & Wainryb, C. (2010). Developing moral agency through narrative. *Human Development*, 53(2), 55-80.
- Qian, L. (2020). Moral diversification and moral agency: contesting business ethics among Chinese e-commerce traders. *The Journal of Chinese Sociology*, 7(1), 1-20.
- Rahiem, M. D. (2021). Storytelling in early childhood education: Time to go digital. *International Journal of Child Care and Education Policy*, 15(1), 1-20.
- Reichlin, M. (2019). The moral agency argument against moral bioenhancement. *Topoi*, 38(1), 53-62.
- Roberts, F., Thomas, C. H., Novicevic, M. M., Ammeter, A., Garner, B., Johnson, P., et al. (2017). Integrated moral conviction theory of student cheating: an empirical test. *Journal of Management Education*, 42, 1052562917710686.
- Schinkel, A., & de Ruyter, D. J. (2017). Individual moral development and moral progress. *Ethical Theory and Moral Practice*, 20(1), 121-136.
- Shih, Y. H. (2021). Moral education in Taiwanese preschools: Importance, concepts, and methods. *Policy Futures in Education*, 14782103211040512.
- Stephens, J. M. (2018). Bridging the divide: the role of motivation and self-regulation in explaining the judgment-action gap related to academic dishonesty. *Frontiers in psychology*, 9, 246.
- Tanner, C., & Christen, M. (2014). Moral intelligence—A framework for understanding moral competences. In *Empirically informed ethics: Morality between facts and norms* (pp. 119-136).

- Tanner, C., Schmocker, D., Katsarov, J., & Christen, M. (2022). Educating moral sensitivity in business: An experimental study to evaluate the effectiveness of a serious moral game. *Computers & Education*, 178, 104381.
- Villegas de Posada, C., & Vargas-Trujillo, E. (2015). Moral reasoning and personal behavior: A meta-analytical review. *Review of General Psychology*, 19 (4), 408-524.
- Zulfani, S. (2019). The Effective Moral Education on Early Childhood As an Effort Against Immoral Culture. *Jurnal of Obsesi*, 3(2), 561-569.

